THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
H. Winberg, Pres. & Gen. Mgr.
The Only Daily Jewish Newspaper In The Province of Ontario,
PUBLISHED BY
CANADIAN JEWISH PUBLISHING Co. Ltd.
251—253 Queen Street West Telephone Adelaide 3067
Subscription Rates $6 PER YEAR, $3.50 SIX MONTHS
Single Copy — 3 cents
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O. Toronto Ont.
January 22nd 1913

מיט נאך א מעסער אין זייט

פאר די היינעם פון דער פרייער אמעריקאנער רעפובליק איז נאך ווינציג דער אכזריות'דיגער דושאנסאן־ביל, וואס פארשליסט לגמרי די אמעריקאנער טויערן פאר אייסלענדישע אימיגראנטן. פאר זיי איז נאך ווינציג וואס מען האט פון לאנד אויסגעשלאסען די יאפאנעזער, פארוואנד לענדיג די מדינה אין א מדינה פון „קראמע אריענטאלען".

א ל י ן איז נאך פאר די גרויזאמע מענשען ניט צופריעדענשטע־לענדיג. זיי פארדרען נאך ווייטערדיגע באשרענקונגען און ווייטערדיגע אויסנאהם־געזעצען. גאמפערס און זיינע נאכשלעפער זענען איצט ארויס און האבען פראקלאמירט, אז די מדינה דארף נאך איינגער און פעסטער פארשלאסען ווערען, אז די טויערען פון לאנד דארפען נאך מיט שווערערע און גרעסערע שלעסער פארשלאסען ווערען.

עס איז גרויזאם, און נאך ערגער איידער גרויזאם. אלע וועגען זענען שוין פאר'ן פרעמדען סיי־ווי־סיי פארבלאקירט. ווא עס איז געווען, א שפעלטער, האט מען עס מיט ליים און פעך פארשמירט, און אלץ איז נאך ניט צופרידענשטעלענדיג — אלץ איז נאך ווייניג: מען זוכט נייע פעסטליעס און נייע באגרענעצונגען. מען וויל זיך באוואָרענען טאָמער וועט ארויין אין קראפט א נייע פארטיי, טאָמער וועט אימיצער וואָגען די נייע באשרענקונגען אָפּצושאפען. מען באוואָרענט זיך אויף אייביג, אויף דעם צוקונפט.

דער נייער דעקרעט פון דער אמעריקען פעדעריישאן אז לייבאר איז א פאליטישער „פיל־ער". מען פארלויפט דעם וועג אין מען וויל אנזאגען דעם עולם די תורה פון דער אזוי־גערופענער אמעריקאנער ארבייטער־שאפט. באלד קומען די אלגעמיינע וואהלען אין באלד וועט מען דארפען אנ־שטעלען די פאליטישע הארמאטען און פייערען אין לאנד פון שונא. האט מען קיין צייט אין מען לאזט שוין ארויס די קאין פון זאק.

די אמעריקען פעדעריישאן אז לייבאר איז שוין לאנג באקאנט מיט איהר גרויזאמער טאקטיק קעגען די אימיגראנטישע עלעמענטען. דער ארויסטריט וואס איז איצט געמאכט געווארען צייבענט זיך אויס מיט מעהר גרויזאמקייט און מעהר שמאל־הארציגקייט איידער די אנדערע ארויסטריטען. דער שאם, וואס איז איצט אפּגעפייערט געווארען פון'ם אזוינערופענעם ארבייטער־לאגער איז א נייער שטאך אין זייט פון דער אי־מיגראנטשאפט בכלל און דער אידישער אימיגראנטשאפט בפרט. דא האט מען מיט נייעם מיט זיך פארמאסטען צו אויסראטען יעדען זכר פון איינ־זעהעניש אין מיטלייד צום פרעמדען.

פאליטיק איבער אלץ. אין הינטער דער פאליטיק טראגט מען א שארפען מעסער און מען שטעכט דעם פרעמדען אין הייניך. דער דושאנסאן־געזעץ איז דער הארבסטער און דער שעדליכסטער, וואס עס איז ווען איינגעפירט געווארען אין א פריי לאנד. ער איבערשייגט אלץ, וואס מען האט אין אמעריקע קעגען דעם אימיגראנט פארבראכטען. ער איז מ ע ר ד ע ר ר י ש סיי אין אינהאלט, סיי אין פארם. אבער פאר גאמ־פערס'ן און זיינע אדיטאנטען איז דאס נאך אין דאס נאך ניט גענוג. זיי זוכען בלוט, זיי ווילען דעם פ ו נ ט פ ל י י ש פון דעם פרעמדען — און זיי וועלען עס קריגען. דער אמעריקאנער פרעזידענט וועט דעם דושאנסאן־ביל גוטהייסען. ער וועט זיך ניט וועלען איינרייסען מיט'ן סענאט און דעם קאנגרעס. דער דושאנסאן־ביל איז שוין אזוי גוט ווי א געזעץ.

דער דעקרעט פון דער אמעריקען פעדעריישאן אז לייבאר איז א באלזאם פאר די הערצער פון די רעפובליקאנישע און סתם אזוי אימיגראנ־טישע שונאים. דא וועט מען קאנען ארויסקומען און זאגען: אהא אפילו די ארבייטער זענען מיט אונז!

נאכאמאל: הערי פריינדליך!

דער פראצעס פון הערי פריינדליך, וועלכער איז ניט לאנג געענ־דיגט געווארען, און וועלכער האט אויסגערופען אזא גרויסע סענסאציע ניט נאר אין די פאראייניגטע שטאאטען, נאר אויך אין קאנאדע, האט איצט דערגרייכט צו א סענסאציאנעלען פינקט, וועגען וועלכען קיינער האט ניט גע'חלומ'ט.

איינער א געהיימער מענש האט אריינגעשיקט אין א ניו־יארקער צייטונג א בריעף, אין וועלכען ער דערצעהלט, אז ער איז עס דער מענש, וואס האט פארארזאכט דעם טויט פון לאה פריינדליך. דער מענש שרייבט אז ער איז אריין צו דער פרוי אין צימער א מינוט נאכדעם ווי הערי פריינד־ליך איז אוועק צו דער ארבייט און האט איהר געוואלט באראיבען. די פרוי האט זיך אבער שטארק דערשראקען פאר'ן פרעמדען מענשען, און איז גע־שטאָרבען פון גרויס שרעק. ער גיט אויך צו, אז אין פאל הערי פריינדליך וועט קריגען א נייעם פראצעס, וועט ער קומען אין געריכטס־היז און וועט זיך אליין איבערגעבען אין די הענט פון דער פאליציי. ער גיט אויך אן איינצעלהייטען, וועלכע קאנען פיהרען צו דער הנחה, אז אזוי האט איהר־ליך געקאנט זיין.

עס איז א סענסאציע. ניין: דאס איז מעהר ווי א סענסאציע. דער פריינדליך־פראצעס האט הינטער זיך א מערקווירדיגע געשיכטע, און עס איז קיין חידוש ניט, וואס אזוי פיעל מענשען האבען זיך מיט דעם פראצעס פאראינטערעסירט. דער ריכטער, וועלכער האט פריינדליך'ן אין געפענ־געניש פארשיקט, האט זיך איצט מיט'ן נייעם דאקומענט פאראינטערע־סירט, און עס איז צו גלויבען, אז דער מענש וועט קריגען א נייעם משפט.

איבער דער משפט זאל ארויסברענגען דעם פאקט, אז הערי פריינד־ליך איז טאקע אומשולדיג און אז אן אנדער מענש איז שולדיג, וועט עס זיין א קלאהרער באוויז, אז די יוסטיץ־סיסטעם הינטקט אפט אויף ביידע פיס. איבער א דושורי אין א ריכטער האבען ניט געקאנט זיך פארנאנדער־קלייבען אין דעם פריינדליך־פראצעס — איז דאך א סימן, אז ניט איין אומ־שולדיגער מענש ווערט צום טויט געשיקט. פריינדליך האט די גאנצע צייט, זינט ער איז פאראורטייילט געווארען, געהאלטען אין איין שרייען, אז ער איז אומשולדיג. ער האט געשריען און ער שרייט נאך איצט אויך, אז מען האט אן אומשולדיגען מענשען אין תפיסה געשיקט. די גערעכטיגקייט האט אבער ניט געקאנט אויסגעפינען די אומשולדיגקייט, און זי האט אויס־געקלייבען דעם לייכטערען וועג: זי האט דעם מענשען אין תפיסה פארשיקט.

די נייעס וועגען דער סענסאציאנעלער קארעספאנדענץ, וואס איז נארוואס אין א ניו־יארקער צייטונג אפּגעדרוקט געווארען, וועט אפשר בארוהיגען די געמיטער פון די מענשען. וועלכע האבען די גאנצע צייט מיט אזא שפאנונג דעם פריינדליך־פראצעס פארפאלגט. דער ריכטער, וואס האט דעם אנגעקלאגטען פארשיקט אין געפענגעניש, האט אויסגענומען דעם מיד אויגען א נייעם משפט. און עס איז ניט אויסגעשלאסען די מעגליכקייט, אז דער פראצעס וועט גאר אינגיכען פארקומען. דערמיט וועט מען אויספיהרען צוויי זאכען: ערשטענס וועט מען פריינדליך'ן פון געפענגעניש ארויסלאזען. אין צווייטענס וועט מען אפשר אין די ווייטער־דינע פראצעסען זיך פיהרען אביסעל פארזיכטיגער און מען וועט פריהער גוט איבערטראכטען, אידער מען פארשיקט א מענשען אויף צוואנציג יאהר אין תפיסה.

היינטיגע קינהעה

אינגעל צו דער מוטער: — פאסט ניט מאמע, לאמיר עס בעסער סעטלען דורך ארביטרישאן.

אין טאראנטא געפינען זיך 80 כינעזי־שע פרויען, אבער מען זעהט זיי ניט

זיי זענען צוגעבונדען צו זייערע הייזער. — מען זעהט זיי ניט שפאצירענדיג איבער די גאסען. — א קאנטראקט קעגען די כינעזישע פרויען פון קאליפארניע. — דארט זוארפען זיי זיך אין די אויגען. — זיי ווילען זיך ניט אויסמישען מיט די אמעריקאנער פרויען.

פון כמעט א תושב.

האט ווער געזעהן אז א כינעזישע פרוי זאל שפאצירען איבער די גאסען פון אונזער שטאדט? אפשר שפאצירט יא א כינעזישע פרוי איבער דער גאס, אבער די צאהל פון די כינעזישע פרויען אין טאראנטא איז אזוי אויסגערעכנט, אז מען וואָלט געקענט מיינען, אז מיר פארמאגען בלויז עטליכע צעהנטליג פרויען פון דעם אריענט.

דערצעהלט מען אבער, אז די צאהל פון די כינעזישע פרויען אין טאראנטא דער־ריכט ביז אכציג. מען זעהט זיי ניט אין די גאסען פשוט דערפאר, ווייל זיי זענען צוגעבונדען צו זייערע הייזער און זיי געהען ניט ארויס די גרענעצען פון זייער שטעטל. דערדען רעדט די כינעזישע פרוי שטענדיג אויף איהר אייגענער שפראך, און נעהמט זיך נארישט די מיי־צו "כאפען" עטליכע ענגלישע ווערטער טויפען קייפט מען דאס רוב. אין איינענע סטארס, און האנדלען האנדעלט מען מיט איינענע מענשען. איז צו וואס דארף מען האבען ענגליש?

די כינעזישע פרויען זענען הייס זי־צערקעס. זיי זענען צוגעבונדען צו זייערע הייזער און זיי היטען די נעסטען פון זייערע ברויס־נעבער. פארען אזעלכע, וואס נעהען קיינמאל ניט ארויס פון הויז, שיין אפּגערעדט, אז א כינעזישע פרוי וועט קיינמאל ניט פארהרען אויף א סטרים קאר. עס ליגט שוין דער טבע פון א מענשען, אז ווען ער איז אין דער מינע־ריטעם, פיהלט ער זיך ווי אן אנגעוואָר־פענער. ווי ער וואָלט יעדען איינעם איז איהם. אז ער איז א ציעל־פונקט פאר דערעניישען, אז יעדער איינער דערט וועגען איהם און טייטעלט אויף מיט די פינגער.

אין א כינעזישע פרוי איז ווירקליך א נאוויינע אין אונזערע מקומות. זעהט מען שוין אפילו יא א כינעזישע פרוי שפאר־צירענדיג, אזוי רופט עס ארויס אין אי־ראנישען שמייכעל אויף די ליפען פון די "סנאבס". עפּעס שטעכען זיי די פרוי מיט די אויגען. עס היכט זיך זיי, אז די פרוי פארנעהמט א צורגרייסען אָרט אויף דער ערד, אז זי אטעמט צופיעל לופט. דערביי איז נאך בארא־קטערויסטיש די הלבשה פון דער ארענטאלישער פרוי. איהר הלבשה ווארפט זיך יעדען איינעם אין די אויגען און רופט ארויס א ריי־הוגנדער. די כינעזישע אין די יאפאנישע פרוי טראגט חויזען, אין אז א פרוי זאל טראגען חויזען פאר אלעמען אין די אויי־גען איז א סענזאציע...

די אפּגעזונדערטקייט פון דער כי־נעזישער פרוי אין איהר אינדיפערענטע באציהונג צו דער ארומיגער סביבה, איז א פּוב־ליציטע פון טויזענט־יעהריגע מנהגים און טראדיציעס, וואס זענען איינגעוואָר־צעלט געווארען אין די הערצער און וואס וועגען איבערגעגעבען פון דור צו דור. א כינע איז א פרוי פון קדמונים געווען א הייס־זיצענדע באשעפעניש. זי איז גע־ווען אין זי איז אפּגעצוימט פון אלץ, וואס די וועלט גלוסט און גענייסט. זי איז א קנעכט — א קנעכט פון הויז. זי איז געבוירען געווארען און באשטימט געווא־רען פון דער השגחה צו האבען קינדער, צו קאכען אין באקען אין צו שפינען אין וועבען. ווייטער דארף איהר גארנישט אנגעהן.

אמעריקע ווערט באטראכט פאר'ן שמעלץ־טאפּ פון דער וועלט. אין דער נייער וועלט ווערען אלע ראסען און פער־שערשאפטען אזוי אנדערגעשלאָצען אין אין געשמעלץ, וואס שטעלט צוזאמען דעם גרויסען אמעריקאנישען ישוב. זענען אבער די אריענטאלען די שווערסטע ערד מענטען צו אסימילירען זיך. א כינעזישער אדער יאפאנישער אימיגראנט קאן אפ־ווארטען יאהרען און יאהרען אין אמעריי־קע, אין ניט קאנען זיך דורכשמעסען מיט אן אמעריקאנער אויף ענגליש. אלן אויב די מענער קאנען נאך ווי־ניס־אין דורכ־קריכען אין זיך דורכדרעהן מיט אן אמע־ריקאנער — זענען אבער די פרויען זעהר שטומפּיג אויף דער עברי.

אויב אין טאראנטא און אין אנדערע האנאדער שטעדט איז די כינעזישע פרוי א סענזאציע (מיט דער אויסנאהם פון ברי־ביש קאלומביא וואו די אריענטאלען זענען גרויס אין צאהל) איז זי אבער אין קאליפארניע גאר קיין סענזאציע ניט. דארט זענען דא אריענטאלישע געטאָ־, וואו מען קען זעהן זעלטען ווען א ווייסען מענשען זעהן דורכגעהן. דער אריענטאל איז דארט פינקט ווי ביי זיך אין הייס, און כינעזישע און יאפאנישע קאבא־רעטען און טאנץ־זאלען זענען דארט א גאנץ געוועהנליכע דערשיינונג. דארט שפאצירט די כינעזישע אדער די יאפאָ־נישע פרוי פראנק און פריי איבער די גאסען, אנגעטאן אין איהרע נאציאנאלע מלבושים, אז איהרע טראדיציאנעלע הויזען. קיינער קוקט זיך אויף איהר ניט ארום. דער עולם איז שוין דערצו צוגע־וואוינט געווארען, און קיינער וועט גאר־ניט חלום'ן זוענען אפּשטעלען זיך איב־מיטען גאס און קוקען אויף א כינעזישע־פרוי, סיידער דער מענש איז אן אנגע־פאהרענער פון אן אנדער לאנד.

אין טאראנטא האט די כינעזישע קאָלאָניע איינינע קלובען, פארזאמלונגס־ערטער און סתם ערטער, וואו מען קומט זיך צוזויף און מען זעהט זיך מיט לאנדס־לייט. אבער דאס זענען אלץ מענערשע ערטלאך. פאר דער פרוי איז דארט קיין אָרט ניטא, פשוט דערפאר, ווייל זי זיצט אין הערהיים, און וויל זיך גארנישט באַ־קענען מיט אנדערע מענער אויסער איהר איינעגנעם מאן. פון צייט צו צייט ווערט אין דער קאלאָניע געפייערט א נאציאנא־לער יום טוב. מען קלייבט זיך צוזויף אין קלוב, מען איז זיך מישנח אין מען דערמאהנט זיך אן די אלטע גוטע צייטען פון דער אלטער היים.

אין שטארט זענען אויף דא עטליכע שולען, וואו כינעזישע קינדער ווערען אונ־טערריכט אין דער מוטער־שפּראך, און וואו מען לעזט פאר זיי פאר פארשיעדענע מעשות פון דער כינעזישער פּעראגאגישער ליטעראטור. מאכט זיך עפּעס א יום טוב, אזוי זאגט מען צוזויף. די כינעזישע קינדער און מען מאכט פאר זיי א סעודה, זאלען זיי וויסען, אז עס איז יום טוב אויף דער וועלט: זאלען זיי געדענקען, אז זיי זענען ניט נאר מאטעריאל פארן אמעריי־קאנישען שמעלץ־טאפּ, נאר אז זיי גע־הערען צו א ראסע, קענען וועלכער מען פארפאסט אויסנאהם־געזעצען און מען מייסטערווערט. אין טורעם פון גארדען האט ער געהאט זיין אפיס.

* פלוצלינג האט זיך ביי אן אנדער טישעל באוויזען הערי טהאו, און ניט ריידענדיג א ווארט האט ער אויסגעצויגען א רעוואלווער און דערשאסען דעם אר־ביטעקט אויף טויט. מען האט איהם גלייך ארעסטירט. זיין יונגע פרוי, עוועך לין, ווערכע איז געווען דערביי, האט איהם צוגעזאגט, אז זי וועט "סטיקען" מיט איהם.

און דא האבען זיך אנגעהויבען די פראצעסען וואס ציהען זיך נאך עד היום!

הערי טהאו האט זיך קודם, ווי א עוכאלעוועטער יונג, וואס איז געוואוינט אז אלע זאלען איהם פאלגען, אנגעהויבען ארומצוריסען זיך מיט זיינע לאיערס איין גרופּע לאיערס אפּגעזאגט, די אנ־דערע אנגעשטעלט. דאס האט איהם שיעור ניט געבראכט צו דער עלעקטריש טשער.

דער ערשטער טרייעל האט געדויערט צוועלף וואָכען. די צייטונגען זענען מיט איהם פול געווען. גאנץ אמעריקא האט געקאכט. דער צענטראלער פונקט איז געווען די יונגע עוועלין נעסבים טהאו.

זי האט זיך אליין אויסגעשמירט אין שאכ פאר אלעמען אין די אויגען. זי האט דערצעהלט א געשיכטע, ווי וואהיים האט זי אמאל פארפירט. עס איז אויף דאלאר פאר די עלטערען פון באי, און לויט איהר פארלאנג אין הערי איינגעגע־זעצט געווארען גאנאמאל אין משוגעים־הויז.

אין אט, איצטער, נאך זיבען יאהר זיצען א צווייטען מאל, איז טהאו ווי־דער ערקלערהרט געווארען פון א דושורי אלס א קלאהרער. זיין מוטער, וועלכע איז די גאנצע צייט געשטאנען מיט איהם, און וועלכע איז שוין איצט אלט 82 יאהר, איז ווידער מיט איהם. טהאו איז שוין גרוי, איבער פופציג יאהר אלט. זיין לידעל איז אויס.

אבער איצט איז ווידער דא עוועלין, זי איז שוין די הויפּט קראפט געגען איהם.

זי האט שוין ניט אמאלינע שעהנ־קייט. זי איז עלענד און פארלאזען. אין זי יארק האט זי געראטען א טייל־הויז און מען האט זי ארויסגעוואָרפען פון דירה. זי האט איינגענומען סם און מען האט זי גערעטעוועט. האט זי באשלאסען צו לעבען פאר איהרקליינעם זוהן ראָסעל טהאו, וואס איז שוין דרייצעהן יאהר אלט. וויל זי ניט אז מען זאל טהאו באַ־פרייען, ווייל ער וועט, זאגט זי פאר־שווענדען די ירושה, וואס געהערט לויט'ן געזעץ צו ראָסעל'ן.

דער פּראָצעס איז איצט שוין געענ־דיגט. אבער ווינטשיג אין דער גאנצער גע־שיכטע איז ניט אזוי וואס עס איז באַ־שלאסען געווארען, ווי דער מוסר השכל, וואס מען קען פון די פארשיעדענע עפּ־זאדען ארויסברענגען.

ציוניסטען באשולדיגט אין פאר־שווערונג צו טויטן פארזיצנ־דער פון „יעווסעקציע"

דינא, מאי, 7, (איטא).

אייער קארעספּאנדענט האט ער־פאהרען, אז די ציוניסטען וואס זענען לעצטענס אריעסטירט געווארען אין ווייס רוסלאנד ווערען באשולדיגט אין פלאנע־ווען צו ערמאָרדען דעם פארזיצענדער פון דער אידישער קאמוניסטישער סעק־ציע אין ווייס־רוסלאנד.

אין מינסק האבען עטליכע יונגע ציוניסטען אויסגעמידען ארעסט האט מען ארעסטירט זייערע עלטערען.

דער העבריאישער לערער מערלעס, וועלכער איז איינינע מאל געווען ארעס־טירט פאר זיין טעטיגקייט אין די „תרבות" שולען איז פלוצלונג געשטאָר־בען בעת מען האט געמאכט אן אביסק אין זיין וואוינונג.

„איז באפרייט געווארען פון גאל שטיינער און דעם שטענדיגען ריקען־ווייטאג"

מר. אלעקסאנדער ברעדלי, ה. ר. נומ. 1, קעמפ, אנט., שרייבט:

"איך האב געליטען פון גאל־שטיינער און האב אנגעפאנגען איינגעהמען דר. טשיים'עס קידני ליווער־פילס. איך פיהל זיכער זאַ־געגרעט, אז דייזע פילס האבען קאמ־פּליט באקעמפט דעם טראבעל, ווייל עס איז שוין עטליכע יאהר וויגס איך בין ניט אנגעריפען גע־וואָרען אויף אט דער קרענק און האב זיכט דאן ניט געליטען פון גאל־שטיינער אדער אפילו פון רוי־עדוויייטאג. איך האב איך אויסגעפונען דר. טשיים'עס נערוו־פּיל אלס אויסגעצייכענט פאר הארץ־טראבעל און קורצען אטעם".

NEW BOX
35 Pills
DR. A. W. CHASE'S KIDNEY AND LIVER PILLS
WEAK BACK KIDNEY AND BLADDER TROUBLES
URINARY TROUBLES DEPOSITS IN WATER
35¢

דר. טשיים'עס קידני־ליווער פילס

35סט. א באקס פון 35 פילען, עדמענסאן, בייטס און קא., לימ., טאראנטא.

ער האט פארשפּילט זיין לעבען, ווייל ער האט געירשנ'ט פערציג מיליאן דאלאר

זיין געטרייע מאמע האט איהם איך אויסגעקעקעלט. — דאס איז די גע־שיכטע פון הערי טהאו, וועמעס פראצעס עס האט זיך געענדיגט אין פילאדעלפיא. — ער איז אפּגעזעסען אכצעהן יאהר אין טורמע פאר ערמאָרדען דעם גרעסטען ארבייטער אין אמעריקא, און האט אויס־געגעבען א מיליאן מיט א פערטעל דאלאר אויף זיינע פראצעסען צו באפרייען זיך.

זיין מאמע איז איהם געווען צופיעלן געטריי, און דאס האט איהם געקויילעט.

ער האט געירש'נט פון זיין טאטען פערציג מיליאן דאלאר, און דאס האט איהם דערהרג'עט.

ער האט זיך אויפגעהאדעוועט אין דער צוויילטער אטמאספערע פון די "400" און ער האט פארשפּילט זיין לעבען, וואס איז פאר דער וועלט נאר ניט ווערט געווען פון אנהויב אן.

איצט איז פאר דער דושורי אין פי־לאדעלפיא געשטאנען א מאן איבער 50 יאהר, מיט א צושראקענעם פלעק ווען ער איז ארעסטירט געווארען פאר דעם מאָרד מיט 18 יאהר צוריק, איז טהאו געווען יונג און־ישעהן. זיין לעבען איז פארשפּילט.

הערי טהאו'ס טאטע איז געווען אן ארימער מעכאניק, און האט זיך אין פיטסבורג, אין דעם וועלט־צענטער פון שמאהל און אייזען. ארויפגעארבייט און איז געווארען א מולטי מיליאנער אבער ווי עס האט פאסירט אין כמעט די מייסטע פאמיליעס פון די אמעריי־קאנער מיליאנערען, אין דער צווייטער דור אויסגעוואקסען אין לוקסוס און אין וואוילטאג און אין א צופיעלטער אטמאס־פערע.

ווען דער פאטער איז געשטארבען איז הערי נאך געווען יונג, ער האט אנגעזאגט, אז זיין זוהן זאל קריגען בלויז 25 הונדערט דאלאר א יאהר אויף זיינע אויסגאבען. דיי פערציג מיליאן זאל ליי־גען אין וואקסען. אבער הערי איז שוין געווען דורכגעפיילט. טאן נוצליכע זאַ־כען האט ער ניט געוואָלט, און נעלד האט ער באדארפט. אויף זיין מוטער האט ער געוויס געדארפט א סך געלד. זי איז געווען די צווייטע פרוי פון דעם פאר־שטארבענעם, און האט אויך געטראכט בלויז וועגען לעבען א גוטען טאג. האט זי אויסגעארבייט ביי די טראסטס פון דער יהושע, אז איהר הערי זאל קריגען אביצג טויזענט דאלאר א יאהר אויף צו "לעבען", פארשטעהט זיך, אז זי האט אויך גענאָסען פון דעם.

און באלד האט אמעריקא אין איי־ראפּא אנגעהויבען צו קלינגען מיט הערי טהאָאַ'ן. ער פלעגט איינארדענען אין ניו יארק, אין לאנדאן, אין פאריז די ווילדעסטע הוליאנקעס אין די הייכסטע האטעלען. אנשלאגען א ניגער, אדער אן אנדער האטעל־דינער, צוברעכען די מעבעל, און נאך אויפגעלעכ זאכען זענען גע־ווען אן אפּטע זאך. טהאו האט געדופעט אויף זיינע מיליאנען, און זיי וועלען איהם פון אלע ערות ארויסשיעפען.

איין הוליאנקע וואס טהאָאַ האט איינגעגעדרעגט פאר אפּטרייסעס און א הייכען פאריזער האטעל האט ספּעציעל אויפגעגרודערט דעם עולם. מען האט גע־זאגט, אז די הוליאנקע האט אפּגעקאכט פון צוואנציג ביז פופציג טויזענט דאָלאר. ביז הערי טהאָאַ האט זיך באקענט מיט דער יונגער אין אמעריקא. דורך זיין פּראָטעקציע האט זי געקראָגען אר־בייט אויף דער סצענע, אין קליינע ראָ־לען.

טהאָאַ האט איהר דערזעהן און האט איהר אנגעהויבען נאכפאָלגען. האט מר וואהיים איהר אוועקגעשיקט אין קאנסער, אין הערי נאכגעפאָלגען, קיין איראפּאַ — ער איז אויך נאכגעפאָלגען. הערי האט איהר געשיקט די טייערסטע מתנות, אין סוף כל סוף האט ער ניט געוואונען. צר־ריק קיין אמעריקא זיינען זיי געקומען ציזאמען אין האבען חתונה געהאט, חגם זיין משפחה איז דאס ניט אנגעשטאנען.

ביידע האבען געפיהרט א לעבען פון הוליאנקעס, ביז עס איז געקומען דער 25־טער דזשון 1906. אויפ'ן דאך פון מעדיסאן סקווער גארדען, אין ניו יארק, איז אנגעגאנגען א "שאו". ביי א טי־שעל איז געזעסען סטענפארד ווהייט און עפּעס געטרונקען. די געביידע, דער מעדיסאן סקווער גארדען, איז געווען זיין פארשטעלט דעם וועג וואס פיהרט צו די טויערען פון אנקעל סעם'ס מדינה.

אין די היינע כינעזישע פאמיליעס איז שווער צו געפינען א הויז, וואו די פריי קאכט. די מענער זענען דאס רוב פארנומען מיט צוגרייטען די בעסטע מאכלים פאר דער נאנצער פאמיליע. דער כינעזער איז פון דער נאטור א גוטער קוכער און ער ווייסט ווי אזוי צו צופרידענשטעלען דעם גומען פון זיינע בני־בית. איז די פרוי פטור פון דער שווערסטער ארבייט, זיצט זי אין הויז און לאנגווייליגט זיך אויף וואס דיי וועלט שטעהט...

היינטיגע קינהעה

אינגעל צו דער מוטער: — פאסט ניט מאמע, לאמיר עס בעסער סעטלען דורך ארביטרישאן.

אין טאראנטא געפינען זיך 80 כינעזי־שע פרויען, אבער מען זעהט זיי ניט

זיי זענען צוגעבונדען צו זייערע הייזער. — מען זעהט זיי ניט שפאצירענדיג איבער די גאסען. — א קאנטראקט קעגען די כינעזישע און יאפאנישע פרויען פון קאליפארניע. — דארט זוארפען זיי זיך אין די אויגען. — זיי ווילען זיך ניט אויסמישען מיט די אמעריקאנער פרויען.

פון כמעט א תושב.

האט ווער געזעהן אז א כינעזישע פרוי זאל שפאצירען איבער די גאסען פון אונזער שטאדט? אפשר שפאצירט יא א כינעזישע פרוי איבער דער גאס, אבער די צאהל פון די כינעזישע פרויען אין טאראנטא איז אזוי אויסגערעכנט, אז מען וואָלט געקענט מיינען, אז מיר פארמאגען בלויז עטליכע צעהנטליג פרויען פון דעם אריענט.

דערצעהלט מען אבער, אז די צאהל פון די כינעזישע פרויען אין טאראנטא דער־ריכט ביז אכציג. מען זעהט זיי ניט אין די גאסען פשוט דערפאר, ווייל זיי זענען צוגעבונדען צו זייערע הייזער און זיי געהען ניט ארויס די גרענעצען פון זייער שטעטל. דערדען רעדט די כינעזישע פרוי שטענדיג אויף איהר אייגענער שפּראך, און נעהמט זיך נארישט די מיי־צו "כאפען" עטליכע ענגלישע ווערטער טויפען קייפט מען דאס רוב. אין איינענע סטארס, און האנדלען האנדעלט מען מיט איינענע מענשען. איז צו וואס דארף מען האבען ענגליש?

די כינעזישע פרויען זענען הייס זי־צערקעס. זיי זענען צוגעבונדען צו זייערע הייזער און זיי היטען די נעסטען פון זייערע ברויס־נעבער. פארען אזעלכע, וואס נעהען קיינמאל ניט ארויס פון הויז, שיין אפּגערעדט, אז א כינעזישע פרוי וועט קיינמאל ניט פארהרען אויף א סטרים קאר. עס ליגט שוין דער טבע פון א מענשען, אז ווען ער איז אין דער מינע־ריטעם, פיהלט ער זיך ווי אן אנגעוואָר־פענער. ווי ער וואָלט יעדען איינעם איז איהם. אז ער איז א ציעל־פונקט פאר דערעניישען, אז יעדער איינער דערט וועגען איהם און טייטעלט אויף איהם מיט די פינגער.

אין א כינעזישע פרוי איז ווירקליך א נאוויינע אין אונזערע מקומות. זעהט מען שוין אפילו יא א כינעזישע פרוי שפאר־צירענדיג, אזוי רופט עס ארויס אין אי־ראנישען שמייכעל אויף די ליפען פון די "סנאבס". עפּעס שטעכען זיי די פרוי מיט די אויגען. עס היכט זיך זיי, אז די פרוי פארנעהמט א צורגרייסען אָרט אויף דער ערד, אז זי אטעמט צופיעל לופט. דערביי איז נאך בארא־קטערויסטיש די הלבשה פון דער ארענטאלישער פרוי. איהר הלבשה ווארפט זיך יעדען איינעם אין די אויגען און רופט ארויס א ריי־הוגנדער. די כינעזישע אין די יאפאנישע פרוי טראגט חויזען, אין אז א פרוי זאל טראגען חויזען פאר אלעמען אין די אויי־גען איז א סענזאציע...

די אפּגעזונדערטקייט פון דער כי־נעזישער פרוי אין איהר אינדיפערענטע באציהונג צו דער ארומיגער סביבה, איז א פּוב־ליציטע פון טויזענט־יעהריגע מנהגים און טראדיציעס, וואס זענען איינגעוואָר־צעלט געווארען אין די הערצער און וואס וועגען איבערגעגעבען פון דור צו דור. א כינע איז א פרוי פון קדמונים געווען א הייס־זיצענדע באשעפעניש. זי איז גע־ווען אין זי איז אפּגעצוימט פון אלץ, וואס די וועלט גלוסט און גענייסט. זי איז א קנעכט — א קנעכט פון הויז. זי איז געבוירען געווארען און באשטימט געווא־רען פון דער השגחה צו האבען קינדער, צו קאכען אין באקען אין צו שפינען אין וועבען. ווייטער דארף איהר גארנישט אנגעהן.

אמעריקע ווערט באטראכט פאר'ן שמעלץ־טאפּ פון דער וועלט. אין דער נייער וועלט ווערען אלע ראסען און פער־שערשאפטען אזוי אנדערגעשלאָצען אין אין געשמעלץ, וואס שטעלט צוזאמען דעם גרויסען אמעריקאנישען ישוב. זענען אבער די אריענטאלען די שווערסטע ערד מענטען צו אסימילירען זיך. א כינעזישער אדער יאפאנישער אימיגראנט קאן אפ־ווארטען יאהרען און יאהרען אין אמעריי־קע, אין ניט קאנען זיך דורכשמעסען מיט אן אמעריקאנער אויף ענגליש. אלן אויב די מענער קאנען נאך ווי־ניס־אין דורכ־קריכען אין זיך דורכדרעהן מיט אן אמע־ריקאנער — זענען אבער די פרויען זעהר שטומפּיג אויף דער עברי.

אויב אין טאראנטא און אין אנדערע האנאדער שטעדט איז די כינעזישע פרוי א סענזאציע (מיט דער אויסנאהם פון ברי־ביש קאלומביא וואו די אריענטאלען זענען גרויס אין צאהל) איז זי אבער אין קאליפארניע גאר קיין סענזאציע ניט. דארט זענען דא אריענטאלישע געטאָ־, וואו מען קען זעהן זעלטען ווען א ווייסען מענשען זעהן דורכגעהן. דער אריענטאל איז דארט פינקט ווי ביי זיך אין הייס, און כינעזישע און יאפאנישע קאבא־רעטען און טאנץ־זאלען זענען דארט א גאנץ געוועהנליכע דערשיינונג. דארט שפאצירט די כינעזישע אדער די יאפאָ־נישע פרוי פראנק און פריי איבער די גאסען, אנגעטאן אין איהרע נאציאנאלע מלבושים, אז איהרע טראדיציאנעלע הויזען. קיינער קוקט זיך אויף איהר ניט ארום. דער עולם איז שוין דערצו צוגע־וואוינט געווארען, און קיינער וועט גאר־ניט חלום'ן זוענען אפּשטעלען זיך איב־מיטען גאס און קוקען אויף א כינעזישע־פרוי, סיידער דער מענש איז אן אנגע־פאהרענער פון אן אנדער לאנד.

אין טאראנטא האט די כינעזישע קאָלאָניע איינינע קלובען, פארזאמלונגס־ערטער און סתם ערטער, וואו מען קומט זיך צוזויף און מען זעהט זיך מיט לאנדס־לייט. אבער דאס זענען אלץ מענערשע ערטלאך. פאר דער פרוי איז דארט קיין אָרט ניטא, פשוט דערפאר, ווייל זי זיצט אין הערהיים, און וויל זיך גארנישט באַ־קענען מיט אנדערע מענער אויסער איהר איינעגנעם מאן. פון צייט צו צייט ווערט אין דער קאלאָניע געפייערט א נאציאנא־לער יום טוב. מען קלייבט זיך צוזויף אין קלוב, מען איז זיך מישנח אין מען דערמאהנט זיך אן די אלטע גוטע צייטען פון דער אלטער היים.

אין שטארט זענען אויף דא עטליכע שולען, וואו כינעזישע קינדער ווערען אונ־טערריכט אין דער מוטער־שפּראך, און וואו מען לעזט פאר זיי פאר פארשיעדענע מעשות פון דער כינעזישער פּעראגאגישער ליטעראטור. מאכט זיך עפּעס א יום טוב, אזוי זאגט מען צוזויף. די כינעזישע קינדער און מען מאכט פאר זיי א סעודה, זאלען זיי וויסען, אז עס איז יום טוב אויף דער וועלט: זאלען זיי געדענקען, אז זיי זענען ניט נאר מאטעריאל פארן אמעריי־קאנישען שמעלץ־טאפּ, נאר אז זיי גע־הערען צו א ראסע, קענען וועלכער מען פארפאסט אויסנאהם־געזעצען און מען מייסטערווערט. אין טורעם פון גארדען האט ער געהאט זיין אפיס.

* פלוצלינג האט זיך ביי אן אנדער טישעל באוויזען הערי טהאו, און ניט ריידענדיג א ווארט האט ער אויסגעצויגען א רעוואלווער און דערשאסען דעם אר־ביטעקט אויף טויט. מען האט איהם גלייך